

Ukininkas

Prekė laikraščio:

Prusuose ir i Austriją 3 auks.
i Ameriką ir i kitas svetimas
žemes 5 auks.
i Rusiją (kuvertuose) 5 rub.

LIETUVOS

UKININKŲ LAIKRAŠTIS.

Prekė apgarsinimų:

Už eilutę smulkaus
rašto arba už jos vietą per
pusę puslapio 60 fenigų.

IŠEINA DU SYKIU PER MĖNESĮ SU MĖNESINIU PRIEDU.

Mūsų „iškalos“ ir vaikų mokymas.

Jau senei Lietuvos ukininkai suprato naudą mokslo ir dėlto kiek išgalėdami leidžia vaikams savo mokintis. Žinoma, labai maža dalis mokintinių pabaigia augštesnius mokslus. Kiti visi išeina pradžią mokslo arba jo suvis ne gauna. Išėjusieji pradines mokyklas arba t. v. „iškalas“ ne daug te igyja mokslo šviesos, o da mažiau pažysta dorą, gerą apsiėjimą. Kokios yra mus „iškalos“ žino ne tik tie, ką jose buvo, bet ir kitiems teko neskyti apie jas girdėt. Ko mokina „iškalose“?

Jau vos tik pradeda vaikai tarti maskoliškus žodžius, jau valdžia reikalauja, kad jie mokėtų iš galvos visą litaniją činovninkų su vardais jų ir jų tėvų. Sąnariai ciecoriaus giminės pavadinti tiesiog „šventoms žmogystomis“ (asabomis — священнымъ особымъ) ir ciecoriaus portretas „iškalose“ užima tokią-pat vietą, kaip paveikslas Kristaus pas katalikus. Mokslas prasideda nuo maskoliškų maldų ir tokiomis maldomis pasibaigia. Mokslą tikėjimo teipogi išguldo maskoliškoje kalboje. Švenčia „iškalose“ ne tik dienas karališkas arba t. v. „galiufkas“, bet ir grynai „pravoslavny“ šventes. Maskolija anot „iškalų“ mokslo vadinasi mus tėvynė, o maskolių ciecoriai vadinami mus geradėjais ir tėvais, viską maskolišką rupinasi ten išgirti, o lietuvišką išpeikt. Kad ir mokina lietuviškai, bet tas mokslas greičiaus tikęs yra samaskolinimui mus vaikų, ne kaip jų naudai, nes bruka vaikams knygas maskoliškomis litaroms spansdintas. Tarp kitko mokina vaikus teipo-gi „muštaro“ arba gimnastikos, kaip kokių kareivius, o i bažnyčią veda juos sustatytus poromis i vieną eilę, kaip kokią kariūnė (vaiską) — rodos, kad vaikus veda iš „kazermės“ i bažnyčią. Po teisybei, tai randi didelį panašumą mus „iškalų“ ir „kazermių“, nes abeiose vikrina ir miklina mokintinius

savotiškai ir rupinasi padaryt iš jų spangus pildytojus mokintojų valios, norint tai butu pikčiausiu ir pražutingiausiu darbu ir priešintusi tėvų valiai.

Tokioje tai dvasioje mokina mus vaikus „iškalose“. Teisybė pramoksta vaikai skaitliniot, skaityt, rašyt ir kalbėt maskoliškai, gali persikelt, i gimnazijas, gali gaut vietas raštininkėpalaikių, bet didesnė vaikų pusė sugrįžus namon užmiršta ir tai, ką per kelis metus buvo išmokę.

Gero apsiėjimo teip-gi vaikai ne išmoksta. Melagystė, apgavimas da-gi vagysta atsitinka miñėtose mokyklose gana tankiai. Teipo-gi išmoksta vaikai skųst viens kitą ir pratinasi tokiu budu iš mažens išdavinėt savo brolius valdžiai su jos žemskiais ir žandais.

Dėlto ne dyvai, jeigu kiti ukininkai šalinasi nuo tokio mokslo ir neketindami leist vaikų i gimnazijas pasilieka juos prie kaimenės. Bet-gi atėjus žiemai jie mokina vaikus namieje pasiimdami tam tikrą „derekatorių“. Šitas budas vaikų mokymo užsiliko nuo senovės ir yra labai geras. Tik reiktų ukininkams pasirupinti gerus mokintojus, o ne ubagus ir senus kareivius. Nereiktų per daug gailėtis pinigų ant mokslo, o mokintojų gerą nesunku but pasisamdyt. Nesunku but teipo-gi gaut tam tikras knygas ne tik pradedantiems mokintis, bet ir kitiems — paugėjusiems. Tegul neišmoks mus vaikai maskoliškai, bet negirdės jie melagysčių, kurias garsina „iškalose“ ne niekys lietuviškos kalbos, priešis prie lietuviškų knygų ir iš jų galės patirt apie teisybę, apie mus vargus ir mūsų prispaudimą greičiaus, ne kaip ėsant mokykloje.

O kad ir suaugusieji veik visi klaidžioja potamsėse ir nežino, kas aplink juos dedasi, dėlto ir jiems atsiradus atvangai nuo darbų pravartu butų pasipažint su lietuviškais raštais, o tuomet ir be maskoliškos kalbos galės geriau susikalbėt su žemskiais, činovninkais,

ir kitais ponais, kurių didumas žmonių bijo ir jiems lankavojasi. Dėlto įieškokime apšvietimo patys ir rupinkimės apšviesti savo vaikus taip, kaip mes patys norime. *J. Sl.*

Moksliskas pašnekėsis.

Apie skaitlius.

Skaitlių, arba rokundų mokslas, yra didelei svarbus žmogaus gyvenime. Kas ano nežino nė trupučio, arba labai mažai, tam sunku gyventi, — anas ant kiekvieno žingsnio gal būti apgautu. O juk kiek yra žmonių, kurie pasakys, kad du kartu, po du, bus keturi, bet pradės kasyti pakaušį, jeigu užklausi, kiek bus, tegul, devyni kartai po šešis. Iš priežasties nemokėjimo nunešti skaitlių, pirkliai nuplink bepirkliaudami, ukininkai prarand savo gyvenimus, karaliai prakiša ant karių ir t. t. Tas tikrai gal neprakišęs išeiti visuose savo užmynuose, kas priprant viską gerai aprokuoti ir gerai pažįst skaitlius ir jų svarbumą.

Dėlto nebus pro šalį pasikalbėti pirma apie skaitlių sudėjimą, nors ir visudidžiausių, ir apie tą, ką jie ženklin.

Pamatu visų skaitlių yra vienas, vientinis. Kožnas, nors ir visudidžiausis skaitlius sukratas yra iš vientinių. Taip, aulje (avilyje) bičių yra didelis skaitlius, o vienok tas visas burys susided iš atskirųjų bičių po vieną. Skaitlius lietuvių yra didelis, bet idant aną apturėti, reik skaityti kožną lietuvių po vieną, — dėlto kožnas lietuvis bus aname vientinis. Rašte norėdami paženklinoti vieną, arba vientinį, statome ženklą 1. Bet kaip reik išreikšti kalboje ir rašte didesnius skaitlius, kurie iš kelių arba daugybės vientinių susideda? Juk negalimas daigtas išreikšti, tegul, tukstantis rublių sakyti: vienas rublius ir viens, ir dar viens, ir dar viens, ir taip toliau, koliaik neatkartosi tą žodį tukstantį kartų. Rašte toks rašymas iki tukstančio lazdelių, iš kurių kožna ženklin vieną vientinį, viena šalip kitos, vėl dang laiko ir vietos užimtu, o ir skaityti būtų sunku.

Dėlto, kad palengvinti tą darbą ir galvos sukimą, žmonės sumislyjo paženklinimui ir atskyrimui skaitlių, tam tikrus žodžius kalboje ir tam tikrus ženklelius rašte. Nestato dvi lazdeles, bet tik vieną ženklą: 2, katras ženklin žodį „du“; vietoj trijų lazdelių stato ženklą: 3, katras reiškia „tris“ ir t. t. Vienok viso labo paženklinimui visų skaitlių sumislyjo tikrai devynis įpatingus ženklus, tai yra: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, kurie atsako šitai tiems devyniems žodžiam: vienas, du, tris, keturi, penki, šeši, septyni, aštuoni, devyni. Daugiau ženklų neįsimeislyjo, nes tuokart būtų

didelis galvos sukimas prie išsimokymo ir supratimo tų ženklų. Tie devyni ženklai yra tarsi litaros, iš kurių gali sudėti visus skaitlius, kokius tikrai gal paimti mūsų protas, kaip kad iš poros dešimčių litarų suded visus savo kalbos žodžius. O suded iš tų ženklų visus skaitlius, statydami eilėms vieną ženklą šalip kito ant įvairių vietų. Prie to dar yra dešimtas ženklas — ratelis „0“, paženklinimui eilėje esančių tuščių, neužimtų vietų, nes tankiai reik užimti kuomi norint kokią vietą eilėje, o iš tų devynių ženklų nė vieno toje vietoje negal pastatyti. Suskaitykim, tegul, kiek šit yra parodytų vietų, nors jos visos yra tuščios:

000 000 000.

Parodytų vietų yra devynios, bet jos yra visos tuščios ir nėkokia dar skaitliaus neišreiskia. Bet jeigu ant tų tuščių devynių vietų statysim įvairius iš augščiaus paminėtų devynių ženklų, tai galėsime parašyti labai didelį skaitlių, o ant to tereikės labai mažai laiko ir popieriaus. Perskaityti vėl nebus sunku, jeigu tikrai žmogus truputį įgus į tą darbą.

Dėlto dabar išpalengvo gūdinkimės suprasti tą rašymą visokių skaitlių.

Jeigu reik parašyti nedidelį skaitlių, nedidesnį už devynis, tai to skaitliaus ženklą rašysim ant pirmos vietos, o pirma vieta bus ta, kuri stovi ant dešinio galo eilės. Taip, jeigu parašysim:

00002,

tai čia parodytos yra penkios vietos, o ženklas 2 yra ant pirmos vietos. Kitos visos vietos po kairei yra tuščios, dėlto jog yra ant jų vieni ratelei. Čia tie ratelei yra nereikalingi, nes vistiek, ar parašys 00002 svaru, ar 2 svaru, kožnas perskaitys vienaip: du svaru. Dėlto po kairiai pusei nieks nerašo tų ratelių, nes jeigu parašys ženklą 2 ir be ratelių, tai jau ir taip matyti, kad tas ženklas stovi ant pirmos vietos ir išreiskia, kiek yra vientinių, tegul, svarų arba kitų kokių daigtų tame skaitliuje.

Bet jeigu skaitlius yra didesnis už devynis, tai prisiein statyti tuos ratelius, dėl paženklinimo tuščių vietų, vienok visados jie statosi po dešinei pusei ženklo arba viduryje tarp ženklų.

Kad palengvinti skaitymą ir rašymą skaitlių, žmonės skaido ir skaito juos dešimtimis; rašo tada tas pačias skaitlines: arba 1, arba 2, arba 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, bet stato jas ne ant pirmos vietos, o ant tolesnių — antros, trečios ir t. t. Kožnas ženklas pastatytas viena vieta toliau, ženklin skaitlių dešimtį kartų didesnį, nekaip kokį tas pats ženklas ženklin ant žemesnės vietos pastatytas. Taip, ženklas 2, pastatytas ant antros

vietos, ženklin skaitlių dešimtį kartų didesnį už tą skaitlių, kurį ženklintą tas pats ženklas ant pirmos vietos. Norėdami parašyti, kad žmogus ant abiejų rankų tur dešimtį pirštų, stato ženklą 1 ant antros vietos; idant tai būtų matyti, kad jis stovi ant antros vietos, ant pirmosios reik statyti ratelį; tuokart kožnas matys, kad ženklas 1 stovi ant antros vietos. Dėlto (kaip kožnas žino, bet ne kožnas tesuprant) skaitlius dešimts rašosi taip:

10.

Teip-pat ant antros vietos rašosi ir dvi dešimtį, ir tris dešimtis, ir keturios dešimtys ir t. t. lyg devynių dešimčių (20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90).

Jeigu ant abiejų vietų pastatysi ženklus, kaip antai:

15, arba 47, arba 99,

tai pirmas skaitlius rodys vieną dešimtį ir penkis, arba stačiai penkioliką, antras — keturias dešimtis ir septynis, arba stačiai keturias dešimtis septynis, trečiasis skaitlius rodys devynes dešimtis ir devynis, arba devynesdešimtis devynis.

Jeigu kokių norint daigtų yra dešimtys pilnų dešimčių, tai jau tas skaitlius vadinsis šimtu, ir rašysis tuo pačiu ženklu, kaip kad rašos viens vientinis ant pirmos vietos, viena dešimtis antros, tik tai tą ženklą reikės statyti ant trečios vietos. Teip, šimtas išrodys šiteip:

100.

Jeigu yra kokių daigtų keli šimtai, tegul šeši kartai po šimtą, arba šeši šimtai, tai parašysi:

600.

O jeigu prie šimtų yra dar ir dešimtys ir vientinei, tai statysi juos ant atsakančios vietos, tai yra vientinius ant pirmos vietos, dešimtis ant antros. Jeigu yra prie šimtų dešimtys ir vintiniai, tai jau ratelių, žinomai, nebereikės. Tegul, reik tau parašyti aštuonis šimtus septynioliką, — aiškiau sakant — aštuonis apvalius šimtus, vieną dešimtį ir septynis, tai rašyk ant trečios vietos 8, ant antros 1 ir pirmosios 7, tai yra 817. Jeigu reiks parašyti keturis šimtus ir penkis, tai rašysi 405. Čia ant antros vietos statai ratelį, dėlto kad dešimčių nėra, o jau pirma sakyta, kad tuščiose vietose reik statyti ratelį. Skaitlių 530 perskaitysi; penki šimtai, trisdešimtys; vintinių nėra, dėlto ant pirmos vietos stovi ratelis.

Šimtai, arba skaitliai rašomi ant trečios vietos, yra jau gana dideli. Žmogų, turintį šimtą metų amžiaus, nekame terasi. Turis šimtą ar kelis šimtus rublių, yra vadinamas pasiturinčiu ir gal jau daug ko gero įsitiekti. Parkeliauęs šimtą milijų, busi atlikęs didelę

kelionę ir matęs daug ko ant sviato. Eipelio bokštas Paryžiuje, visuauščiausias lig šio laiko budinkas pasaulyje, tetur 300 metrų, arba 520 mastų augščio. Visudidžiausias skaitlius, rašomas ant pirmų trijų vietų, yra 999. Pridėjęs prie to skaitliaus 1, gausi jau dešimtį apvalių šimtų arba tukstantį.

Tukstantis, budamas dešimtį sykių didesniu už šimtą, nebegal pastovėti ant trečios vietos ir dėlto rašosi ant tolesnės, tai yra ant ketvirtosios: 1000. Nuo užgimimo Viešpaties Kristaus, turim jau tukstantį aštuonis šimtus devynes dešimtis penkis metus; tą skaitlių teip reik rašyti: 1895. Po penkių metų bus jau 1900 metų ir užstos 1901. Pagal žydus nuo įkurimo pasaulės jau 5656 metai. Idant apjuosti žemės kamuolį (žemė yra apvali, apskriti kaip kamuolys ir dėlto žmonės apvažiuoja aplinkui ją) aplinkui, reik diržo 5400 mylių ilgio, o idant perdurti kiaurai tą patį žemės kamuolį, reikėtų turėti jiešmą nuo 1750 mylių ilgio. Naktį žmogaus akys be pagelbos stiklų gal matyti 5060 žvaigždžių. Adyna tur 3600 sekundų. Visudidžiausias skaitlius, rašomas ant pirmų keturių vietų, yra 9999. Pridėk prie jo dar 1 ir jau gausi dešimtį tukstančių, kuris rašos taip:

10000.

Kaip čia matai, dešimtis tukstančių stovi ant penktos vietos. Paviečio miestai skaito po keles dešimtis tukstančių gyventojų. Teip, Šauliai tur 22,000, Panevėžys 18,000, Vilkmergė 16,000, Raseiniai 12,000, Telsiai 11,000, Kaunas skaito 56 000. Kauno rėdyba (gubernija) užim žemės 35,711 keturkampių viorstų; toje rėdyboje kasmetą užgim apie 50,000, o numiršt lig 37,000 žmonių. Visuauščiausias Azijos ir visos pasaulės kalnas Everestas tur 11,952 mastų augščio. Mažiausias atstumas mėnesio nuo žemės išnės 48,961 o didžiausias 54,644 myles. Visudidžiausias skaitlius, rašomas ant penkių pirmųjų vietų yra 99,999. Pridėjęs 1, gausi jau dešimti kartų po dešimtį tukstančių, arba šimtą tukstančių, ir rašyk:

100,000.

Šimtai tukstančių rašos ant šeštos vietos. Musų didžiausias miestas Vilnius tur 130,000, o Latvių Ryga 190,000. Vilniaus rėdyboje Lietuvių yra 548,000.

Dabar įsistebėk: ant ketvirtos, penktos ir šeštos vietos rašosi tukstančiai; ant ketvirtos yra prasti tukstančiai, arba jų vientinei, ant pentos vietos dešimtys tukstančių, o ant šeštos šimtai tukstančių. Dėl lengvesnio parskaitymo tukstančių atskir nuo pirmųjų trijų vietų tuščiu tarpeliu arba krislu (;); — teip 547 325 arba 547,325 parskaitysi: penki šimtai keturios dešimtys septyni tukstančiai, tris šimtai dvidešimts penki.

Tolesnes tris vietas, — septintą, aštuntą ir devintą užim jau milijonai. Ženklas i ant septintos vietos ženklina vieną milijoną. Milijonus nuo tukstančių teip-pat atskir krislu arba tuščiu tarpeliu. — 1,000,000 tur savyje dešimti kartų po šimtą tukstančių arba tukstantį tukstančių. Kas norėtų suskaityti milijoną grašių, tas turėtų be partrukio, nemiegojęs ir nevalgęs, skaityti mažai kokią nedėlę. Pora arba tris milijonai žmonių, viename krašte gyvenančių ir viena kalba kalbančių, nekartą daro jau nė nuo ko nebeprigulenciją viešpatystę, arba karalystę. Teip, karalystė Graikija (Grecija) tur gyventojų 2,187,000, karalystė Danija 2,172,000, respublika Šveicarija 2,953,000, karalystė Serbija 2,163,000, Bulgarija 3,154,000. Lietuvių kartu su Žemaičiais teip-pat yra apie 3,000,000, o mūsų brolių Latvių apie 2,000,000, o kartu lietuvius su latvais suleidus gausim nemažą svietelį — visus 5,000,000! Visndidžiausių pasaulėje miestų skaito gyventojų: Londonas 4,200,000 ir Paryžius 2,500,000.

Ant aštuntos vietos rašos dešimtys milijonų. Nuo žemės iki saulės yra 20,682,329 mylios. Ėsant geležinkeliniui, reikėtu iki saulės važiuoti beparstovos 525 metus. Prancuzija ir Anglija tur po 38,000,000, o Vokietija 50,000,000 gyventojų.

Šimtai milijonų rašos ant devintos vietos. Šimtais milijonų skaitos gyventojai pasaulės kraštų arba dalių. Teip, visudidžiojoje pasaulės dalyje, Azijoje, yra 826,000,000, o Europoje 359,000,000.

Po milijonų, ant tolesnių trijų vietų, — ant dešimos, vienuoliktos ir dvyliktos, statosi milijardai, arba bilijonai 1,000,000,000 yra tai milijardas, turės savyje tukstantį milijonų. Ant viso žemės kamuolio yra apie 1,400,000,000 žmonių. Prancuzai, vokiečiai pamušti 1871 metuose turėjo užmokėti savo pargalėtojams 4,000,000,000 frankų (prankų) arba 1,500,000,000 rublių.

Po milijardų, ant tolesniųjų trijų vietų, — tryliktos, keturoliktos ir penkioliktos rašos trilijonai. Nuo žemės iki žvaigždžių yra skaitomos mylios trilijonais.

Teip, pagal astronomų (kurie dangaus angstybės tyrinėja) išrokavimą lyg visuarčiausios nuo mūsų žvaigždės yra 4,151,545,400,000 mylių. Jau tokių didelių skaitlių nebeapim mūsų protas.

Po trilijonų dar skaito kvadrilijonus kvinkvalijonus, sekstilijonus, bet tiktai dėl dėmės vien. Jie nebėra reikalingi ir visudidžiausiuose moksluose.

J. Svėkšnys.

Apie vieną netikusią knygutę.

Šiandien, kada, ačių rupecsiui apšviestų Lietuvių, daugumas jau noriai skaito lietuviškas knygas ir laikraščius ir jiesko jose naudingų žinių ir pamokinių, kas sykis atsiranda daugiaus visokių knygnečių, kuriomis kiekvienas gali naudotis; bet ne visos knygutės tikrai naudingos, ant nelaimės, atsiranda nišmintingi rašytojai ir išleistojai, kurie ar tai dėl pelno, ar per nišmanymą išleidžia knyguotes, kurios žmogui tik blėdį gali padaryti. Čion aš nurodysiu vieną nesenei išėjusią daktarknygę po vardu — *Budai gydymo nekurių ligų*, — kuri nevertą i rankas paimti. Rodos kiekvienam išmintingam reikėtu suprasti, kad neverta pultis prie darbo, kurio nesupranti, kad nereikia rodyti kitiems tą, ko pats nišmanai, bet ne visi teip mislija; atsiranda ir toki, kurie nori sūti batus nebudami kurpiaais, kurie nori gydyti nieko apie gydymą nišmanydami. Nėra dyvo, jei teip daro burtininkai ir avininkai — jie apgaudinėja žmonis dėl pelno; nėra dyvo, jeigu tamsus žmonės deda ant ronų mėšlą ir geria žmogaus šlapumą, kaipo vaistą — jie tamsus ir nesupranta, ką daro. Bet jeigu tai daro žmogus apšviestas, nes nei kiek neapšviestas negalės jokių knygnečių parašyti, jeigu jis savo knygutėse privėlyja gydyti visokioms bjaurybėmės, o ne tuom, ką išrodo mokinti daktarai, toks daro darbą didei nedorą, toks sunkiai nusikalsta prieš artymą. Man gydytojui perskaičius tą knygpalaikę net plaukai ant galvos pasistojo: kiek tai žmonių, kurie gydysis pagal jo rodos, padidįs sau sopėjimus, kiek numirs be laiko! Kokios bausmės vertas toks žmogus, kuris tokias knyguotes rašyti pasidrasina? Parodysiu jums keles rodas toj knygutėje patalpiintas: Teip, nuo numirulio rodija gerti žoleles su mažo vaiko šlapumu, nuo užturėjimo šlapumo — ožio mėšlu išplaktu trinti bambą, arba sutrinti kelis sliokus, sumaišyti su vynu ir gerti; nuo vėžio ant lupos — paganti keles žalias varles, prikišti i gerkles sviesto ir kepti; skystimą-gi, kuris sunksis iš tų varlių, maišyti su sutrintoms džiovintoms varlėms ir dėti ant lupos; nuo kurtumo — pelės vaikus dar aklaus virinti alyvoje ir lašinti ją i ausis, arba zuikio šlapumą lašinti i ausį; nuo nuplikimo (nusideginimo) — dėti karvės mėšlą ir kitokias panašias bjaurybes, nuo kurių tik blėdis gali buti. Nišmanėlis! Vėžį ant lupos nė iš varlių koše, nė kitais kokeis vaistais negalima išnaikinti, bet reikia kno greičiaus eiti pas gydytoją ir duoti išpjauti, pakol jis da perdaug neišisaknijes; teip-pat nuplikus (nusideginus) anaipitol nedėti mėšlų, idant

pūvimas neįsimestu, nes tada ant nuplikintos vietos pasidarys didelis randas, kuris jei bus ant veido, pagadys veidą, o jei ant linkymo rankų ar kojų pritrauks ranką, ar koją; su dideliu nuplikimu atsitikus, reikia ilgai nelaukus gydytojaus rodos klausti, o mažą nuplikimą gali namie gydyti, didžiausias-gi vaistas nuo to, tai svarus užlaikymas nuplikintų vietų. Lygiu būdu kurtumui užpuolus, ar šlapumui užsilaikius, anaip tol nevartoti tokių bjaurybų, kaip virintų pelių ar zuikio šlapumo, bet kreiptis prie gydytojaus, nes kaip kurtumo teip ir šlapumo užsilaikymo yra daugybė priežasčių, tik gydytojas pažįs, nuo ko liga pacina ir pasakys atsakančią vaistą. Teip, kurtumas kartais užpuola, kada sutromis užsikemša ausis išlauko, tada gali kiek nori šlapumo ar kitokių vaistų gerti. — nieko nemačys; čion reikia tik išimti kamštį iš ausies ir viskas, bet ir čion be gydytojaus neapsieisi — pirmiausiai be tam tinkančių prietaisų nematysi, kad ausis tik išlauko užsikimšus, o teip-pat ir išimti negalėsi; kitkart kurtumas užpuola smegenims susirgus, kitkart viduryje ausis skaudant; kiekvieną sykį reikia pažinti ligą ir tada tik atsakančius vaistus parodyti, ko be tikro gydytojaus nepadarys niekas. Teip-pat ir kitose ligose. Kad teip būtų lengva gydyti, kaip rodosi išleistoju to netikusios knygutės, tai kam da daktarui reiktų net 5 metus mokintis, kam reiktų pažinti sudėjamą žmogaus kuno iki mažiausiai gyslelei, kam reiktų lankyti lignonbučius dėl pažinimo ligų ir kaip jas reikia gydyti pagal išradimus mokslo; matyt, nelengvas tai darbas, matyt, be to negalima žmogų gydyti. Ir tie, kurie pagal savo išmanymą, niekad nesimokinė daktarystės, ir jos nišmamydami, puolasi arba gydyti, arba knygas apie gydymą rašyti, tokie sunkiai prasikalsta, daro darbą nedorą, nes tik blėdį ir kančias nereikalingas gali žmogui padaryti, kaip tai daro ir išleistojas tos knygutės. Dėlto aš parašiau apie tą knygpalaikę, idant „Ukininko“ skaitytojai ir pats žinotų ir kitiems galėtų pranešti, kaip netikusi yra toji knygutė ir kad jos nė į rankas neimtų ir pinigų ant jos bereikalingai neduotų!

Gydytojas.

Drugys.

(Malaria, febris intermittens lotyniškai.)

Šią ligą, turbūt, visi Lietuvoj pažysta. Yra keli pavidalai drugio.

Pirmučiausiai *tikrasis drugys*. Ligonį ima upais krėsti šaltis, paskui įmeta į karštį, ant galo išpila prakaitas ir tuom tarpu povisam, lieka tik nesmagumas, žmogus jaučiasi lyg sumuštas, sukankintas, bet vis-gi jam buna daug

geriaus, neng buvo upui užėjus. Tankiansiai toki drugio upai užėina žinomomis adynomis, teip, joguei ligonis labai gerai žino, kada jį drugys krės. Teip, buna, kad drugys krečia kasdien apie gaidžius, arba apie piet, arba pavakare, ar kokioj kitoj žinomoj valandoj. Retkarčiais drugio upai užėina dusyk ant dienos; kaip kada-gi į antrą, į trečią, į ketvirtą ir į penktą dieną ir net toliaus. Da buna, kad vieną dieną užėina didelis krėtimas, antrą — mažas, trečią vėl didelis ir teip toliaus — pradienini. —

Atsitaiko da, kad kuone visą laiką be perstojo žmogų kankina drugys — kartais labiausiai, kartais mažiausiai. Toksai drugys gali didelei žmogaus sveikatą suardyti, joguei užėjus didesniam upui žmogus gali ir numirti. Toksai tolydinis drugys gali but pavadintas teisingai *baisiuomju drugiu*. Jisai pas mus retai buna.

Yra da kitokis drugio pavidalas *slapdrugiu* vadinamas. Prie jo krėtims nebuna, bet upais užėina įvairus skaudėjimas ir nesmagumas. Teip, vienam ligoniui kasdien prieš-piet kelias valandas skaudėdavo dideliai tiesį antakį ir akį. Paskaudės, paskaudės ir nežinia, nuo ko pereina, bet kitą dieną vėl tas pats. Kitą ligonį naktis į naktį, apie gaidžius, užpuoldavo kosulys, kuris tik tą vieną sykį ant paros ir pasirodydavo, o teip tasai žmogus visai nekosėdavo. Trečias ligonis kas rytas turėjo liuosus vidrnius: visas butam sau sveikas, bet, girdi, kas rytas išdrožia po kelis sykinius vidurius. Pas kitus ligonius slapdrugys apsireiskia galvos, dantų, pilvo, kojų, rankų, sopėjimais ir da dangeriopais budais. Svarbu žinoti, kad visi tie sopėjimai ir nesmagumai apsireiskia daugiausiai vis žinomais laikais. Tokį slapdrugį kartais nepatėmija ir geri daktarai.

Karštose šalyse, ipač pamariais, yra da, teip vadinamas *geltonasis drugys*, nes sykiu su geltlige apsireiskia. Tai yra labai sunki liga, kuria daugelis numiršta. Kariumenėj betarnaujant ant Kaukazo, Kryme, Turkestane gali ir mus' lietuviai užsikrėsti tuom drugiu. Ale tai jau suvis kita liga, kuria gali žmogus nuo žmogaus greit užsikrėsti. Vienog paminėtose šalyse ir paprastasis drugys smarkiai kaip-kur viešpatauja ir sunkiaus baisusis drugys apsireiskia, neng pas mus Lietuvoja.

Kaip apsiginti nuo drugio. Pakliuvus į tokią vietą, kur drugio viešpataujama, reikia imti kasdien per ilgą laiką kino (chinini) po kokią 10 gramų. Kaip pradės galvoj' užti, paskui vėl imt, ale po kokius 5 gramus.

Gydymas drugio. Gavus jau drugį ir-gi geriausia gydykla kinas. Reikia tik duoti jo gana daug, kad galvoj' užtų ir, ne per patį

— nė prieš patį, — nė po pačiam drugio užėjimui, bent 5 adynoms prieš pradžią krėtimo.

Jeigu nuo kino nustos drugys krėtęs, tai vis-gi bent da per koki dvejeta sąvaicių (nedėlių) reikia imti kiną, nors po mažiaus, neng drugiui neatstojus, nes kitaip darant, drugys vėl gali atsivietryti.

Iš aptiekos kino prašykit proškose po 10 gramų ant syk. Kas kino kartumo ne pakečia, tas gali imti kino proškas plotkelėse, reik tik iš aptiekos paprašyt, kad duotų kiną plotkelėse; jas reikia sveikas, nekramčius su vandeniu nuryt. Jei nuo vienos nieko nesidaro, tai kitąsyk galima pusantros arba 2, o net ir 3 proškas kino ant syk priijimt; bet jeigu galvoj' labai užia, ausys apkurstą, tai jau kino daugiaus neijimt, iki nepraeis tai.

Nors kinas tankiausiai greitai ir tikrai gydo drugi, bet ne visados. Kaip kada kurkas geriaus už kiną padeda šioj' ligoj' persikėlimas ligojio į kitą sausą vietą, kur drugio ne viešpataujama. Žinoma, jug, kad drugys tankiausiai laikosi žemose vietose, prie plynių, prie balų, paupiais.

Turiu paminėti da mus' bobučių gydymą. Juokai, o kaip kada pikta darosi klausant, kaip jos gydo. Kiaulių migių rukina, gąsdina ligoj' sumušdamos iš nežinių koki puodą, kibirą šalto vandens ant jo iš netyčių užpila, duoda gerti visokių medžių žievių, kitąsyk suduoda net labai biauirus daigtus, kaipo — žmogaus šlapumą; ant kažergos drugiui krečiant šokina; brizgilą arklių po paduska padeda; metėlių į nosį kiša; į kiaulių migį veda gulti.

Kada-gi drugys ir be jokių gydyklų kartais pereina, tai tokiuos atsitikimuos ir bobučių rodos mačyja: isto visa jų garbė.

Da turiu pridėti kelis žodžius apie tą gydymą drugio, kurį paduoda p. Sveiklinkis savo nesenei išleistojoj' knygutėj' po vardu „*Budai gydymo nekurių ligų*“. — Kinas, pagal tą p. Sveiklinkį, daugiaus vodiya, ne kaip sveikatą duoda. Jeigu sudeginti į anglis 9 skrusdėles ir sugerti su puse šaukšto vandens, tai, girdi, geriaus mačyja, negu kinas!

Matyt, kad tai didelio n'ismanėlio apie gydymą ligų rašyta. Rodos to p. Sveiklinkio turi tokią-pat vertę, kaip ir viršui paduoti bobučių pramanymai, t. y. jos niekam nevertos, kaip ir visa ta knygutė! Ant galo pagalios turiu pasakyti, kad, drugiu apsirgus, kas tik gali, turi kreiptis pas tikrą daktarą, nes tokiu būdu greičiausiai išsigydys. Jeigu kas išbandė kiną be nandos, tas neatbutinai turi prie daktaro kreiptis; daktarai turi da daugybę gydyklų nuo drugio apart kino, kurios kartais išnaukina drugi geriaus už kiną. Išisenėjus drugiui neatbutinai reikalinga daktaro roda.

Žmonių gydymojuas.

* * *

Vasarėlę nedėlioms
Mus bernukai vis bandoms
Karčemėles vuostinė;
O ant galų pagalios,
Gale mėtų be algos,
Lyg oželiai žioplinė.

Davatka mus yr garsinga;
Labai Dievui ji patinka;
Tur „rožančių“ diktai ilgą,
O liežuvį da ilgesnį.

Ukininką sunku rast,
Kuris nkę moka vest;
Tiktai vienas kitą ėda
Ir provotis nesigėdi,
Arba tankei važinėti
Arielkėle gėrinėti
Delto, moters juos valdykit:
Rugsčiai barsčių ne raugikit.
Ne bus vyrams pagirioms;
Nesigeris šinkarkoms.

Mus bobelės, kaip nužiuri,
Moterėlės but meilingos,
Apkalbose tik derlingos,
Tur liežuvį kaip menturi.

Dukros jų nė-šio nė-to,
Audžia, verpia, gražei šoka,
Tik skaityt, brudai, nemoka.

Mekts.

Iš Lietuvos.

Iš Lankeliškių (Vilkav. pav.) Atsitiko čion neperseniai garsi piktadėjystė. Du plėšikai vidurnaktij' užpuolė Lankeliškių kleboną ir reikalavo nuo jo pinigų. Abudu buvo persirėdę teip, kad ne buvo matyt jų veido ir ne buvo galima pažint, kas jie buvo per vienį. Klebonas, baimės apimtas, atidavė jiems visus savo pinigus, bet plėšikams tų pinigų ne pakako ir jie reikalavo nuo jo daugiau. Klebonas gynėsi, dangian neturys, bet plėšikai prisispyrę reikalavo daugiau pinigų, sakydami; kad jis tur jiems atiduoti ir kad jie nepaleisė jo ne išgavę visų pinigų. Klebonas meldė jų net atsiklaupęs ir prašė susimylėjimo. Jis vėlyjo prarasti visą savo turą, negu nustoti savo gyvasties. Į tą tarpą teko jot pro šalį parubežės sargui. Pamatęs šviesą nepaprastam laike, jis užsimanė partirti, kas-gi tai būtų per susirinkimas pas kleboną. Įėjus kareiviui, plėšikai persigando, norėjo išsprusti pro duris, bet jau buvo vėlu. Ličimos buvo nuplėstos nuo akių ir viskas išsiaiškino. Pasirodė, kad kleboną užpuolė jo paties tarnai ir tarnai Š. Bažnyčios — zakristijonas ir vargasmistra. Tai mat ir bažnyčios tarnai ne yra

laisvi nuo piktų pagundinimų ir jie neapsigina nuo „piktos dvasios“, kuri tarytum turėtų jų ištolo bijoti. Bet, po teisybei, ir pats pagundinimas ne mažas. Kas gali daugiau pinigų turėti, jeigu ne klebonas! Ukininkai vos tik apsigelbi nuo skolės, dvarponiai teipogi skolose — ką nuo jų imsi! Dėlto ir tenka tankiai girdėti apie išvogimą klebonų pinigų ar prieš smertį ar po jų smerčini (pav. po smerčini klebono Šipailos Keturvalakiuose, Vilka-višio paviete). Pasakoja žmonės, kad ir Alvito klebonas prieš porą metų turėjęs nelaimę su pinigais ir jam piktai sutvėrimai išplėšė apie keturis tukstančius rublių (4000). Nors piktadėjai ir buvo susekti, bet jau negalima buvo nė susigražyt pinigų, nė pabaust kaltininkų, nes tais piktadėjais buvo pelės.

Didžpinigis.

Senapilė (Suvalkų gub.) Ačiū Viešpačiui, laikui slenkant pradeda jau Lietuviai labiau suprasti savo medegiską buvį, daugumoje vietų (bažnytkiemiuose ir miesteliuose) vieni įsitaiso pardavinyčias, kiti užsijima šep kokiū amatu duodančių pusėtiną pelną.

Ir teip: Rugsįjučio mėnesyje snėjo metai kaip Senapilėje lietuvis A. Mickus, ištraukė iš žydų rankų geroką uždarbį apdirbimo knygų; prieš jo atvažiavimą, Senapilėje ne buvo nė vieno apdarėjo kataliko, tiktai ar du žydai iš to naudojosi, o dabar žydai atstatė pagelbintinkus ka pirmiaus po du ir tris laikydavo, ir gal ne po ilgam į patys pames tą darbą, nes prieš tai turėdavo didelį uždarbį nuog gimnazijos mokintinių, o dabar tas visas uždarbys tenka ponui Mickui.

Atvažiavus Mickui, žydai jausdami kad jiems bus, g'valt, davinėjo jam apie 20 rublių kad atsitrauktų, bet matyt Mickus jautė gerą ateitį ir ne apsiėmė ant to.

Pirklystė Senapilėje teipgi pažymeį pakilo, nes keliolika metų atgal, ne buvo nė vienos katalikiškos pardavinyčios, o jau dabar yra ar penkios; tik tiek liūdna, kad tarp neseniai pradėjusių pirklių, nėra vienybės ir santaikos, nes vienas kitam užvydi, kas lietuviams ne pridera daryti, nes jaigu turėtų didesnį susiršimą ir vienybę, tuomet geriaus visiems sektusi. Jaigu teip ir toliaus bus, tai negalima tikėtis gero. Jau bus koki trys metai kaip Senapilėje įsteigė pardavinyčią ponas V. bet kada šymet įsteigė pardavinyčią p. L., p. V. labai ant jo pyksta, matyt bijo konkurencijos. Dyvina, dėlko žydai nors jų yra šimtai pardavinyčių visi eina išvien, o musiškiai jau du neišsitenka. Sutikims stato o nesantaika grianja — sako priežodis. *Ežio draugas.*

Švėksna (Raseinių pav.) Praeitą vasarą rašiau, kad tarp Švėksniškių yra tokių nišmanelių tėvų, kurie netikt leidžia į Švėksnos

mokyklą savo sunus, bet ir dukteris, nesu-prasdami, kad ta mokykla tiktai gadina vaikus, nieko neišmokydama. Perėjusią žiemą mergaičių jau nebuvo mokykloje, tur buti tėvai jų susi-pratė, kad ten nevieta padorioms mergaitėms, už ką tuos tėvus galima pagirti. Bet būtų dideliai gerai, kad ir vaikelių tenai nebeleistų, nes nieko tenai anų neišmokina, kaip tikt vaginėti, po karčiamas landyti ir girtuoklianti; kad tas tiesa, tai tikt paklausykit: Vieną kartą tris visoskudriausi savo maskoliška-mę moksle mokintiniai, gražums visos Švėksnos mokyklos, Rumšutis, Oželutis ir Jaunutis, prisitaikė kokių ten karčiameje prie vienos moteriškės ir ištraukė iš jos kišenius 40 rublių. Įgavusis pinigus pradėjo sėkti savo pardėtinį — gerti, uliavoti. Gėrė teip, kad žydai jau pradėjo aniems stebėtis, o vienas iš žydų dyvydamos dar užklausė, dėlko teip baisiai jie girtuokliaun. Mokin-tiniai atsakė, kad turentis išmukti gerai gerti, nes neužilgo atvažiuosės koks ten maskolių „činovninkas“ ir duosiąs dovanas tiems, kurie užvis daugiaus galės išgerti. Ant galo vienok nabagus sučiupo staršinas ir susodino į šal-tąją. Pinigų berado prie anų tikt 11 rublių. o kitus pasisakė pragėrusis.

Iš to pasirodo, kad maskoliai mok padaryti tą, ko nor ir trokšt, mok per mokyklas pa-gadinti vaikus, paversti anuos į girtuoklius, vagis, paleistuvius, nes tokie greičiau paskui virsta į pravoslaunus. Bet ko snaudžia mūsų vyrai daleisdami aniems teip daryti, tai to nesuprantu? Kam anie duod pinigus ant už-laikymo to urvo — mokyklos? Kam laiko girtuoklį „učytelių“, kam nepriveiz ano darbų? Jug mokyklos užlaikymas kaštuoja ant metų į 1000 r. Neseniai pons „učytelius“ parodė, kad valscius tur užmokėti 100 rubl. už knygas, kurias buk per porą metų ėmęs ant skolės, bet nepasakė, kas jam liepė ir leido tas knygas pirkti. Vyrai dar neapsi-ėmė užmokėt tuos pinigus, sakydami, kad be-žinios valsciaus „učytelių“ netur valios nieko pirkti, ir būtų dideli n'išmaneliai jeigu ap-siimtų.

Marė Mėlynakė.

Pasvalis (Panevėžio paviečio). Pasvalyje 1) buk gavęs kunigas Missiunas galybę lai-kyti tokias Mišias šv. su įpatingais atlaidais, jog gali tuojaus dušias iš čysčiaus įleisti į dangaus karalystę; už tokias mišias ima gerus pinigus — pradėjus nuo 3 rublių iki 15; 2) už pašventimą kryžiaus buk jau paprotys imti vietoj vieno rubliaus po 2 rubliu atsi-ra dė; tą tai paprotį buk įkunijęs kunigas Missiunas dar esant klebonu Dombrauskui; 3) jog calunavos Mišios šv. yra geresnės už visas kitas Mišias ir egzėkvijas su Mišiomis šv. Tai teip Pasvaliečiai tarpo savės šnekučiuoja,

pridurdami daug visokių įvairiausių kalbų apie tą patį kun. Missiuną. Pasvaliečiai velykinę ir-gi per didelį vargą teatlėkia nes tik tai du kunigai, o davatkų daugybės. Senovėje toje bažnyčioje gyveno keturi kunigai; skaitlius-gi žmonių per pusę tik tebuvo. 1861 m. esant visoj Žemaičių vyskupystėj 884 558 dušių buvo kunigų 659, dabar-gi jau Žemaičių vyskupystėj 1220 257 dušių, o tik tai 500 kunigų joms tarnauja, nes daugybė kunigų dabar tai be vietų, tai išvytų į Maskoliją, tai klioštoriuose įkrušti nuo maskoliaus. Tai mieli broliai, Lietuviai ir Žemaičiai melskit savo vyskupą, idant sudraustų pardėtinius Kauno seminarijos beveikant laukan geriausią jaunimą arba klierikus ir tik mažą jų dalelę tepriklaidančius prie kunigystės. Pardėtiniai seminarijų teip elgdamiesi netik tai daug ukių sunaikina, bet da daug berniokų į niekus pavėčia. — Kur dėtis jaunikaiciui prabuvusiam keturius arba kartais ir šešerius metus dvaiskoje mokykloje, daug pinigų palaidusiam? Daug brangaus laiko pražudyta, giminės su tėvais skolėse paskendę — nes seminarijoje ukininkų sunams bemaž nėra nėjokios pašalpos! Jug galima per vienus metus pamatyti, ar berniokas turi pašaukimą, ar ne?

Vabalas.

Južintai (Kauno gub.). Papasakosim čion kaip mus' davatkos, o pas mus jų yra daug, užpuolė ant vieno vaikino, mylinčio savo tėvynę ir dirbančio dėl jos labo. Jis yra vaikinąs dievobaimingas, gyvenąs dorybėje, labai mėgstąs visokias knygas skaityti, pertai gerai apsisivietęs, pats rašinėja dainas ir eilutes ir su pasišventimu renka nuo moterų ir mergaičių lietuviškas dainas, kurių turi jau surinkęs į tris šimtus.

Nežinia dėl kokios priežasties nepatiko jis Južintų davatkoms; įskundė jos tą gabų ir darbštų vaikina Južintų kamendoriui, buk jis susidedąs su mergoms, o tasai jų paklausiąs pradėjo visai nešlovinti, perstatydamas jį žmonėms kaipo labai pavojinga, ir tokiu būdu daro jam labai didelę kliūtį jo darbuose. Gaila vaikino; jis da visiskai jannas, dang gero galėtų da padaryti, o dabar visai nusi-minęs dėlei tų kliūčių, kurios jį labai gaisina.

Prašom patalpinti tą korespondenciją, kurią mes 13 jaunikaicių surašėme dėl apteisinimo nekaltai persekiojamo naudingo tėvynei vyro.

Gromatnyčia.

p. Vabalui. Tamistai sekasi rašyti korespondencijos. Meldžiame tik tankians rašyti.

p. Vilkui nuo Lindvinavo. Už žinias ačiū.

p. Vargakenčiui. Apgailėtina, kad jūsų kamendorius klauso davatkų ir persekioja gerą vaikina. Sakote, kad jis netik renka dainas nuo žmonių bet ir pats bando eiles rašyti; prašom atsiųsti mums keletą jo eilių, mes pažiūrėję pamatysime, ar jėm gerai sekasi

eiles rašyti, jei ne, tai prašysime to gabaus vaikino mesti eilių rašymą, o užsiimti vertėaus rašymu visokių žinių iš jūsų krašto, gyvenimo.

p. Sakniai. Tamistos korespondencija apie nedorus pasielgimus Saločių klebono netalpinsime. Jau ir teip kunigai mums kliūtis daro už tai, kad apie jų negerus darbus rašome. Korespondencijų kunigus pa-peikiančių apturime gana daug, pertai kelintą turime ir netalpinti, idant Uk-ke visos korespondencijos ne būtų peikiančios kunigus. Gal Tamsta pavelsys savo korespondenciją iš Saločių, nepatilpusią mūsų laikraštyje, perduoti kitam liet. laikraščiniui?

Antrašą iš Aprikos (Johannesburgo) negalime pri- siųsti nes nežinome Jūsų antrašo iš priežasties at- mainos redakcijoje. Dėlto paduokite savo antrašą.

p. Prasecistai. Tamistos korespondencija iš Lind- vinavo nebus patalpinta. Vaito kaltė, kad išpradžių paskyręs nepriimti naują raštininką, po išbarimui vir- šininko nuo „sukinsinu“ aną priėmė, nepriguli prie tokių, kurias verta aprašyti. Yra daug blogesnių vaitų pasielgimų, kuriuos verta visiems nurodyti.

p. Ežio draugai. Tamistai sekasi rašyti. Rašyk Tamista daugians, neduok plunksnai aprudyti.

Apgarsinimai.

Isėjo iš spaudos

Lietuv. Ukininkų Kalendorius

1896 metams

turįs 80 puslapių.

Širvintoje (pas Naumiestį)

ant Pilkainio ulycios

pas

Ziegorninką Antaną Endrulaitį galima gauti pirkti laikraščių ir knygų.

27 dieną Liepos mėn. numirė Berne (Šveicarijoje) Seinų daktaras

Juozas Kaukas

32 metų amžiaus, gimęs Penkvalakių kaime, Vilkaviškio pav. Platesnis aprašymas gyvenimo bus patalpintas vėliaus.

Turinys:

Mūsų „iškalos“ ir vaikų mokinimas. J. Sl. — Moksliskas pašnekėsis. J. Švėksnys. — Apie vieną ne- tikusią knygutę. Gydytojas. — Dragys. Žmonių gydytojas. — Vasarėlė nedėlioms. Mekts. — Iš Lie- tuvos: Iš Lankeliškių, Didžpinigis. — Senapilė, Ežio draugas. — Švėksna, Marė Melnyakė. — Pasvalis, Vabalas. — Južintai. — Gromatnyčia. — Apgarsinimai.